

Att knyta mattor: en konst eller ett slitande arbete

Att skapa och leva vidare i sin skapelse är oerhört underbart. Känslan att kommunicera med oträffade världen med sina fingrar är uppiggande. Upplevelsen att uttrycka sig för oträffade folk med färg- och mönsterkombinationer är uppmuntrande. Att meddela sina inre värld till kommande generation med mångfärgade rutor är stimulerande.

Alla artister som utövar konst och sysslar med estetisk verksamhet känner en stor skapelseglädje under och efter skapelsen. Men hur är det med de som frambringar mattorna?

För att veta det, en snabbt undersökning av arbetsmiljö och arbetssituation av 10 miljon mattknytare i Iran ger en objektiv bas för bedömning.

När man ska tillverka en matta bl. a. följande parameter påverkar direkt mattknytare:

1. Arbetsmiljö i hemmen eller verkstäder
2. Vävstol, vävinstrument och hantverkstradition
3. Färgämne
4. Mönster.

Arbetsmiljön

Det ligger ett väldigt mycket själ och arbete bakom en självfulla matta. Knuttätheten är i vissa mattan ofantlig. Man kan till en viss grad säga att en mattans värde räknas efter antalet knutar per cm^2 . Det finns persiska mattor med 1 miljon knutar och därutöver per m^2 . En av dem värdefullaste gamla persiska mattor är en i Victoria and Albert Museum i London, vävd på 1530-talet för den stora moskén i Ardebil och innehållande på en yta av $11,52 \times 5,34 \text{m}^2$ nära 33 miljon knutar.

En vanlig Tabriz på två gånger tre meter med 15 knutar per centimeter, tar två till tre år att knyta för fyra knytare.

En sådan omänsklig arbetsbörd, en sådan arbetsträngning och ett sådant trist, tråkigt och enformigt arbete, görs ofta på en dålig arbetsplats i hemma eller verkstäder.

Arbetsplatsen brukar ligga i en mörk, fuktig och kallt bottenvåning utan luftkonditionering.

Mattknytare läser mönstret från en färgad små rutig papper och överför till mattan med hjälp av knutar (12-18 knutar per centimeter). I en mörk arbetsmiljö får man svaga och nedsatta syn och under några år förlorar synen.

Brist av luftkonditionering leder till att fukten påverkar mattknytarens hälsa och man andas ständigt ulldamm och drabbas av olika lungsjukdom.

Arbetsmiljön kan förbättras förstås. Men arbetsgivarens glupskhet och penningbegär, mattköparens snålhet och mattarbetarnas spridning och brist av fackförening är de tre viktigaste hinder.

Hantverkstraditionen

Att sitta och jobba är en välbekant problem till och med i i-länderna. De som jobbar sittande liksom sekreterare och datorprogrammerare, förstår mattknytarens bättre.

Man brukar sitta på en speciell form och knyta. Det har en destruktiv påverkan på bl. a. ryggen, benen, rumpan och blodcirkulation.

Ryggen och benen deformeras på mattknytarens när suttit och knutit för länge. Man får sämre blodcirkulation av allt sittande framför vävstolen.

En systematisk utbildning av mattknytning finns inte. Det leder till att nya mattknytare ibland jobbar med extra rörelse. Till exempel när man inte vet att rörelsen bör begränsas i fingern och handlov och inte försättas till armarna och axlarna, gör man hur mycket extra arbete i en skala att knyta 1 miljon knutar?

Mattknutar måste klippas. Det är ett tungt vardag arbete. En elsax är en stor hjälp men sällan används den.

Situationen kan förbättras med litet ergonomisk forskning, möjlighet till att göra lämplig gymnastik under arbete och systematisk utbildning. Men man vill tillverka billiga mattor på bekostnad av mattknytarens hälsan.

Färgämne

De vackra orientaliska mattor brukar ha äkta växtfärger. Färgämnet har en stor betydelse för både mattfärg och mattkondition. Äkta växtfärger är svårtillgängliga.

Ibland bör man plocka några hundra kilo växt för att extrahera bara några gram färgämne. Några växter som extraheras färgämne av, brukar finnas bara en kort period under en viss årstid.

Ibland behövs att ligga infärgade garnet en vecka i en bäck för att härda färgen.

Att få livliga och naturella färgämne är en del av den svilande mänsklig ansträngning som ligger bakom matttillverkning.

Mönster

Mattknytarens plågas inte bara av att sitta och knyta utan att man är tvungen att ständigt läsa och räkna antalet små knutar och deras färg och rätta på raden i en miniatyr skala. Det kan datoriseras utan att

påverka mattkvalitet. Man kan montera en mikroswitch på kroken. Varje tryck på mikroswitchen ger antalet knutar som ska vävas i en viss färg.

Datoriserade mönsterläsningen används väldigt begränsade. Man gärna känner pengar på bekostnad av mattknytarens syn ännu.

En krävande konst

Matttillvekning är inte bara att knyta. Det kräver ett omfattande förarbete bl. a. ullspinning, färgning, vävstolens iordningställning. Mattan är en gemensam konstverk av bl. a. spinnare, färgare, designer och knytare.

När det gäller mattknitning är gränsen mellan ett hård och slitande arbete och en skapelseglädje väldigt suddat. Att knyta mattor är säkert en kost och mattknytare är konstnärer men:

En krävande och slitande konst som kräver en svilande stor mänsklig ansträngning.

En konst med okända och ouppskatade konstnärer.

Göteborg 13/8-94

Ahad Ghorbani